دەدە قورقۇت ھېكايىلىرى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

دەدە قورقۇت ھېكايىلىرى

تەرجىمە قىلغۇچى: توختى ھاجى تىللا

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

达达库尔提童话集：维吾尔文/(土耳其)卡纳尼编；托合提·提拉译.—乌鲁木齐:新疆人民出版社. 2001.5(2007.6 重印)

ISBN 978—7--228—06304—8

Ⅰ.达… Ⅱ.①卡…②托… Ⅲ.维吾尔文族—童话—作品集—中国—古代—维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ.I286.7

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2000)第 75146 号

译　　者	托合提·提拉
责任编辑	巴力江·扎帕尔
编　　辑	热合曼·马木提
责任校对	热娜古丽·阿布力米提
封面设计	米尔扎提·阿布都拉·塔吉
出版发行	新疆人民出版社
地　　址	乌鲁木齐市解放南路 348 号
电　　话	0991—2827472
邮　　编	830001
经　　销	新疆维吾尔自治区新华书店
印　　刷	新疆生产建设兵团印刷厂
开　　本	880×1230 毫米　1/32
印　　张	7.375
版　　次	2001 年 9 月第 1 版
印　　次	2007 年 6 月第 2 次印刷
印　　数	3001—6000 册
定　　价	11.50 元

بۇ كىتاب تۈركىيە مەدەنىيەت مىنىستىرلىقى نەشرىياتىنىڭ 1976 ـ يىلى 1 ـ ئاي 1 ـ نەشرى، 1976 ـ يىلى 1 ـ ئاي 1 ـ باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

本书根据土耳其文化部出版社 1976 年 1 月第 1 版,1976 年 1 月第 1 次印刷本翻译出版。

دەدە قورقۇت ھېكايىلىرى

تەرجىمە قىلغۇچى: توختى ھاجى تىللا
مەسئۇل مۇھەررىرى: بارىجان زەپەر
مۇھەررىرى: راخمان مامۇت
مەسئۇل كوررېكتورى: رەناگۇل ئابلىمىت
مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى: مىرزات ئابدۇللا تاجى
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى: شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 ـ نومۇر
تېلېفون: 0991—2827472
پوچتا نومۇرى: 830001
ساتقۇچى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
باسقۇچى: شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش بىڭتۇەن باسما زاۋۇتى
فورماتى: 880×1230 مىللىمېتىر، 1/32
باسما تاۋىقى: 7.375
نەشرى: 2001 ـ يىلى 9 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
باسمىسى: 2007 ـ يىلى 6 ـ ئاي 2 ـ باسمىسى
تىراژى: 3001—6000
كىتاب نومۇرى: ISBN 978—7—228—06304—8
باھاسى: 11.50 يۈەن

نەشرىياتتىن

«دەدە قورقۇت ھېكايىلىرى» ئۇيغۇر خەلق ھېكايىلىرىنىڭ ئەڭ قەدىمىي ۋە ئەڭ ياخشى ئۈلگىلىرىدىن بىرى.

ھەممىگە ئايانكى، 10 - ئەسىردىن باشلاپ تەڭرىتاغلىرى ئەتراپىدىن ئاناتولىيىگە كۆچكەن ئوغۇز قەبىلىلىرى ئاتا - بوۋىلىرىنىڭ جەڭگىۋارلىق روھى ۋە مىللىي داستانلىرىنىمۇ بىللە ئېلىپ بارغان. مانا شۇ جەڭگىۋار روھ بىلەن دۈشمەنلىرىگە قارشى جەڭ قىلغان ۋە مىللىي ئەنئەنىلىرىمىزگە ۋارىسلىق قىلىپ كەلگەن دەدە قورقۇتقا ئوخشاش داستانچىلار ئۇ مىللىي داستانلىرىمىزنى يېڭى قەھرىمانلىق ۋەقەلىرى بىلەن بېيىتىپ بۈگۈنكى ھالغا كەلتۈرگەن. ئەنە شۇنداق مەيدانغا كەلگەنلىكى قەيت قىلىنغان بۇ قەھرىمانلىق ھېكايىلىرى ئېغىزدىن - ئېغىزغا ئۆتۈپ، خەلق ئارىسىغا تارقالغان ۋە كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەلۇم سەنئەتكارلار تەرىپىدىن قەلەمگە ئېلىنغان. شۇ قەدەر ئېسىل بەدىئىي ئۇسلۇب ۋە ئاجايىپ گۈزەل نەسرىي تىل بىلەن يېزىلغان ئۇ ھېكايىلەرنىڭ قاچان، قەيەردە قەلەمگە ئېلىنغانلىقى ئېنىق بولمىسىمۇ، بەزى يىپ ئۇچلىرىدىن قارىغاندا، تۈركىيىدە «ئاققويۇنلۇقلار» ھاكىمىيىتى زاۋاللىققا يۈز تۇتۇپ، ئوسمانىيە دۆلىتى گۈللىنىشكە باشلىغان دەۋرلەردە، يەنى 15 - ئەسىرنىڭ باشلىرىدا يېزىلغان بولۇشى مۇمكىن، دەپ قارالماقتا.

«درەسدەن» كۇتۇپخانىسىدا ساقلانغان «دەدە قورقۇت كىتابى» دا بىر كىرىش سۆز بىلەن ئون ئىككى ھېكايە بېرىلگەن.

كىرىش سۆزدە بۇ ھېكايىلەرنىڭ دەسلەپكى بايان قىلغۇچىسى سۈپىتىدە «دەدە قورقۇت» تىلغا ئېلىنغان. بۇ كىرىش سۆز ۋە ھېكايىلەردىن ئاڭلىغانلارغا قارىغاندا، دەدە قورقۇت (قورقۇت ئاتا) راست بولۇپ ئۆتكەن بىر تارىخىي شەخس ھەمدە ھېكايە قىلىنغان

此为试读，需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com

ۋەقەلىكلەرگە ئىشتىراك قىلغان ئەسەر قەھرىمانى بولۇپ، تاغۇ تاشقا ھۆكمى، بۆرە - قۇشقا سۆزى ئۆتىدىغان ۋە خىزىر سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا چىقىپ، ئۈمىد ئىزدىگەنلەرگە ئۈمىد، تەسەللى ئىزدىگەنلەرگە تەسەللى بېرىدىغان، ئۆچكەن ئوچاقلارنى يېڭىۋاشتىن تۇتاشتۇرۇپ، چۈشكەن باشلارنى قايتىدىن كۆتۈرىدىغان بىلىملىك دانىشمەن.

ئۇ بايان قىلغان ھېكايىلەردىن مىللىتىمىزنىڭ قويۇق مىللىي ئۆرپ - ئادەت، گۈزەل ئەدەپ - ئەخلاق، بىغۇبار مېھىر - مۇھەببەت، ئۇلۇغ ۋەتەنپەرۋەرلىك، مەردلىك، باتۇرلۇق، جەڭگىۋارلىق، قەھرىمانلىقتەك ئېسىل ئەنئەنىۋى روھىنى كۆرۈۋالالايمىز.

مەزكۇر ئەسەر ئەرەب، پارس تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنغان ۋە تۈرك تىلىدا داستان، چۆچەك، ھېكايە، بالىلار ئەدەبىياتى ژانىرلىرىدا نەشر قىلىنغان بولۇپ، قولىمىزدىكى بۇ كىتاب 1972 - يىلى ئىستانبۇلدا ئورخان شائىق گۆكياي تەرىپىدىن ھېكايە شەكلىدە يېزىلىپ، مەدەنىيەت مىنىستىرلىقى نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان نۇسخىسىنىڭ 1976 - يىلى 1 - باسمىسىدىن تەرجىمە قىلىندى. بۇ ئەڭ تولۇق، ئەڭ مۇكەممەل نۇسخىسى.

«دەدە قورقۇت ھېكايىلىرى»نىڭ ئۇيغۇر تىلىغا قىلىنغان تۇنجى تەرجىمىسى خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىمىزدىكى بىر بوشلۇقنى تولدۇرغۇسى.

مۇندەرىجە

دىرسەخان ئوغلى بوغاچ خان 1
سالۇر قازاننىڭ ئوردىسىنىڭ ئولجىغا كېتىشى 19
بۆره بەگ ئوغلى بامسى بۆگرەك 39
سالۇر قازاننىڭ ئوغلى ئۇرۇزنىڭ تۇتقۇن قىلىنىشى 80
دۇخا خوجا ئوغلى تەلۋە تۇمرۇل 101
قانلىق خوجا ئوغلى قانتۇر ئەلى 112
غازلىق خوجا ئوغلى يەگىنەك 140
بەسەتنىڭ تۆپە كۆزنى ئۆلتۇرۇشى 148
بېگىل ئوغلى ئەمرەن 169
ئۇشۇن خوجا ئوغلى سەگرەك 183
سالۇر قازاننىڭ تۇتقۇن بولۇشى 196
سىرت ئوغۇزنىڭ ئىچ ئوغۇزغا ئاسىيلىق قىلىپ بۆگرەكنى
ئۆلتۇرۇشى 210
ئوغۇزخان ھەققىدە رىۋايەت 221

دىرسەخان ئوغلى بوغاچ خان

بۇرۇن ئوغۇزلارنىڭ يۇرتىدا قامغان ئوغلى بايىندىرخان دېگەن بىر خان ئۆتكەندى. ئۇ يىلدا بىر قېتىم يۇرتقا داستىخان سېلىپ، ئۆز تۇغى ئاستىدىكى بەگلەرنى مېھمان قىلىپ كۆڭۈللىرىنى ئالاتتى. بىر يىلى ئۇ يەنە ئورنىدىن تۇرۇپ، شام كۇنلۇكىنى[①] يەر يۈزىگە تىكتۇردى. بىر يەرگە ئاق ئوتاق[②]، بىر يەرگە قىزىل ئوتاق، بىر يەرگە قارا ئوتاق قۇردۇردى. ئالىيېشىل سايىۋەنلەر كۆك يۈزىگە تاقاشتى. مىڭ يەرگە يىپەك زىلچىلار سېلىندى. قويدىن قوچقار، ئاتتىن ئايغىر، تۆگىدىن بۇغرالار سويۇلۇپ، داش قازانلار ئېسىلىپ ھەممە ھازىرلىق پۈتكەندىن كېيىن، خانلار خانى بايىندىرخان مېھمان كۈتكۈچى يىگىتلىرىگە:

— ماڭا قاراڭلار، خەلقئالەم ئالدىدا يۈزۈمنى چۈشۈرمەڭلار. بەگلىرىمنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىنى قىلىپ، ياخشى كۈتۈپ، خانلىقىمنى، خاندانلىقىمنى كۆرسىتىڭلار. ئوغلى بارلارنى ئاق ئوتاققا، قىزى بارلارنى قىزىل ئوتاققا چۈشۈرۈپ، ئاستىغا يىپەك زىلچىلارنى سېلىپ، نېمە ئارزۇسى بولسا قاندۇرۇڭلار. ئوغۇل - قىزى بولمىغانلارنى قارا ئوتاققا چۈشۈرۈپ، تېگىگە قارا كىگىز سېلىپ، ئالدىغا قارا قوينىڭ گۆشىدىن قورداق قويۇڭلار. يېسە يېسۇن، يېمىسە يولىغا راۋان بولسۇن. خۇدا خۇش قىلمىغاننى بىز خۇش قىلالمايمىز، — دېدى.

ئوغۇز بەگلىرى كەينى - كەينىدىن كېلىشكە باشلىدى.

دىرسەخان ئىسىملىك بىر مەشھۇر بەگ بولۇپ، ئۇنىڭ يا ئوغلى، يا قىزى يوق ئىدى. ئىزغىرىن تاڭ شامىلى چىققاندا،

---

① شام كۈنلۈكى — تۆت بۇرجەك چېدىر.
② ئوتاق — چوڭ چېدىر ئۆي.

ساقاللىق بوز تورغايلار سايرىغاندا، ئۇزۇن ساقال مەزىن ئەزان ئېيتقاندا، ئارغىماقلار ئىگىسىگە قاراپ كىشنىگەندە، ئاق - قارا پەرق ئېتىلگەندە، باغرى گۆزەل ئېگىز تاغلارغا كۈن چۈشكەندە، باتۇر يىگىتلەر بىر - بىرى بىلەن تۇتۇشقاندا، دىرسەخان ئورنىدىن تۇرۇپ، قىرىق يىگىتنى كەينىگە سېلىپ، تاغ - داۋانلار ئېشىپ، ساي - سالالار كېچىپ، لالە - سۇمبۇل تېرىپ، بايىندىرخاننىڭ ھۇزۇرىغا يېتىپ كەلدى. بايىندىرخاننىڭ يىگىتلىرى دىرسەخاننى قارا ئورتاققا چۈشۈرۈپ، بايىندىرخاننىڭ بۇيرۇقى بويىچە كۈتۈشتى. بۇ دىرسەخانغا شۇنداق ھار كەلدىكى، ئاسمان يىراق، يەر قاتتىق كەلدى.

— ھەي يىگىتلەر، — دېدى ئۇ، — يىگىتلىك مېھماننى قارشى ئېلىشتىلا ئەمەس، ئۇنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىنى قىلىپ ئۇزىتىشتا. بايىندىرخان مېنى شۇ قەدەر خورلىغۇدەك نېمە ئەيىبىمنى كۆرگەندۇ؟ قىلىچىم ئەلنىڭكىدىن گالمىكەن؟ داستىخىنىم ئەلنىڭكىدىن قۇرۇقمىكەن؟ شۇنچە نومۇسقا قويغۇدەك يەنە نېمە گۇناھىم بار ئىكەن؟

بايىندىرخاننىڭ ئادەملىرى سالماقلىق بىلەن ئەدەپلىك جاۋاب قايتۇرۇپ:

— خان بېگىم، خاندان بېگىم، خانلىقىڭىز، خاندانلىقىڭىزغا ھېچكىم بىر تال چاڭ قوندۇرالماس. بىراق، خانلار خاننىڭ بۇيرۇقى شۇنداق ئىكەن، بىزمۇ ئەمىر قۇلىمىز، ئامالىمىز قانچە؟ — دېدى.

بۇنى ئاڭلىغان دىرسەخان ئورنىدىن دەس تۇرۇپ، پەرىشان ھالدا يىگىتلىرىنى باشلاپ يۇرت - يايلىقىغا قايتتى ۋە پېشانىسىنىڭ تەرىنى سۈرتمەي تۇرۇپلا، خوتۇنىنى چاقىرىپ مۇنداق دېدى:

بېرى كەلگىنە، بېشىم بەختى، ئۆيۈم تەختى،
قول سېلىپ كەلگەندە سەرۋى بويلۇقۇم،
كېرىلگەن ياغا ئوخشاش قوشۇما قاشلىقىم،
قوش مېغىز سىغمايدىغان ئويماق ئېغىزىم،

كۆز ئالىمىسىدەك قىزىل يۈزلىكىم.
كەلگىن، يۈلەنچۈكۈم، كۆزۈم گۆھىرى كەل،
كەلگىن، ئۆيۈمنىڭ تۆۋرۈكى بېشىمغا كەلگەننى بىل:
قارا ئۆتاق، قارا كىگىز، قارا كۈن، قارا كېچە،
زىندان بولدى دۇنيا ماڭا، ئاڭلا خوتۇنۇم ئاڭلا!
نېمىشقا پەرزەنت بەرمىدى بىزگە، ھەممىنى بەرگەن خۇدا!
ئەيىب سەندىمۇ، يا مەندىمۇ، ئويلا خوتۇنۇم ئويلا!

دىرسەخان خوتۇنىغا شۇنچىلىك چېچىلدىكى، ئۇنى چايناپ يۇركۆۋەتكىلىرى كېلىپ يەنە مۇنداق دېدى:

خان قىزى ئورنۇمدىن تۇرايمۇ؟
ياقاڭ بىلەن بوغۇزۇڭدىن تۇتايمۇ؟
يوغان ئۆكچەم ئاستىغا قويايمۇ؟
مىسران قىلىچىمنى ئالايمۇ؟
كاللاڭنى تېنىڭدىن جۇدا قىلايمۇ؟
قىزىل قېنىڭنى يەر يۈزىگە تۆكەيمۇ؟
خان قىزى سەۋەبىنى ئېيتساڭچۇ ماڭا،
بولمىسا غەزىپىم تاشىدۇ ساڭا!

— ھەي، خان ئاتامنىڭ كۈيئوغلى، — دېدى بەختى قارا خانىش سالماق ھەم ئەدەپ بىلەن، — كۆزۈم كۆرۈپ بىرەر چۈمۈلىگىمۇ ئازار بەرمىدىم. بىلىپ - بىلمەي بىرەر گۇناھ قىلغان بولسام، سىلىدە نېمە ئەيىب بولسۇن! سىلى بىرەر گۇناھ قىلغان بولسىلا، مەندە نېمە ئەيىب بولسۇن! شۇنچە دۆلەتنى بەرگەن خۇدا بىر پەرزەنتنى ئايامدۇ بىزدىن؟ بۇنداق كايىماي، يا ماڭا گەپلىرىنى قىلسىلا، يا بۇ ئىشنىڭ بىر ئۇچىنى ئۆزلىرىدىن كۆرسىلە. خۇداغا يېلىنسىلا، ئاچنى تويدۇرسىلا، يالىڭاچنى كىيىندۇرسىلە، قەرز- دارنى قەرزدىن قۇتقۇزسىلا، ھاجەتمەننى ھاجىتىدىن چىقارسىلا،

ھاسىلكالام، كاتتا نەزىر - چىراغ قىلىپ ھاجەتلىرىنى تىلىسىلە، بىرەر دۇئاكويىنىڭ دۇئاسىنىڭ بەرىكىتىدىن ئاللا بىزگە يارامىلىق بىر پەرزەنت بەرسە ئەجەب ئەمەس…

«توغرا سۆز ئېقىن سۇ». دىرسەخان خوتۇنىنىڭ ئەقلى بىلەن ئاچنى تويدۇردى، يالىڭاچنىڭ ئۇچىسىنى ياپتى، قەرزدارنى قەرزدىن قۇتقۇزدى، تاغدەك گۆش توپلاپ، كۆلدەك قىمىز ساغدۇرۇپ، ئىچ ئوغۇز، سىرت ئوغۇز دېمەي، ئۇچقان قۇشنىڭ قانىتىغا قىستۇرۇپ ھەر تەرەپكە خەۋەر يەتكۈزۈپ چوڭ نەزىر بېرىپ، كۆپچىلىكتىن دۇئا ئېلىپ، قوللىرىنى كۆككە كۆتۈرۈپ ئاللادىن ھاجىتىنى تىلىدى. بۇ خەيرلىك دۇئالار ئىجابەت بولۇپ، ئاللا ئۇلارغا ئالتۇن كوكۇلىلىق بىر ئوغۇل بەردى…

«ئات ئايىغى چاقىقان، ۋاقىت ئۆتىدۇ چاپسان». ئوغۇل ھەش - پەش دېگۈچە ئون بەش ياشقا كىرىپ، تىغدەك بىر يىگىت بولۇپ يېتىلدى. ئۆرپ - ئادەت بويىچە ئالاھىدە بىرەر ئىش قىلىپ ئۆزىنى تونۇتمىغاچقا، تېخى ئۇنىڭغا نام بېرىلمىدى.

دىرسەخان بايىندىرخاننىڭ ئوردا ئىشلىرىغا قارىشاتتى. بايىندىرخاننىڭ بىر بۇقىسى بولۇپ، يەرگە تەپسە يەرنى زىندان، تاشقا ئۇسسە تاشنى تالقان قىلىۋېتەتتى. بايىندىرخان ياز، كۈز پەسىللىرىدە بۇقا بىلەن بۇغرانى سوقۇشتۇرۇپ، نوپۇزلۇق ئوغۇز بەگلىرى بىلەن بىللە تاماشا كۆرۈپ كۆڭۈل ئېچىشاتتى.

يىللاردىن بىر يىلى يازدا، خانلار خانى بايىندىرخان يەنە بۇقا بىلەن بۇغرا سوقۇشتۇرماقچى بولدى. بەگلەر ئوردا ئالدىدىكى سەينانىڭ ئەتراپىدا سورۇن تۈزۈپ مەيدان ئېچىپ كۈتۈپ تۇرغان ئەسنادا، ئۈچ كىشى ئوڭ يېنىدىن، يەنە ئۈچ كىشى سول يېنىدىن تۆمۈر زەنجىر بىلەن باغلانغان بۇقىنى يېتىلەپ چىقىپ، «يا بىسمىللا» دەپ مەيدانغا قويۇۋەتتى.

سەينانىڭ بىر بېشىدا دىرسەخاننىڭ ئوغلى ئۈچ دوستى بىلەن ئوشۇق ئوينىشىۋاتاتتى. بۇقىنى قويۇۋەتكەنلەر بالىلارغا «قاچ!» دېيىشى بىلەن تەڭ ھېلىقى ئۈچ دوست ئالدى - كەينىگە قارىماي

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com

بەدەر قاچتى. دىرسەخاننىڭ ئوغلى بىر قەدەممۇ چېكىنمەي مەيدا-
نىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىپ قاراپ تۇردى. بۇرنى كۆپكەن قارا بۇقا
تاغنى تالقان قىلىۋەتكۇدەك ئەلپازى بىلەن ئۇنىڭغا قاراپ ئېتىلىپ
كەلگىنىچە، قەھر - غەزەپ بىلەن ئۇسمەكچى بولۇۋىدى، تاماشا
كۆرۈۋاتقانلارنىڭ يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلىپ قالدى. ئۇلارنىڭ ھېلە-
قى ئوغلاننىڭ تاتلىق جېنىغا ئىچ ئاغرىتىپ جانلىرى سىرقىراپ
كەتتى... ئەمما ئوغۇل ياراتقان ئىگىسىگە سېغىنىپ، بۇقىنىڭ مې-
ڭىسىگە كېلىشتۇرۇپ بىر مۇشت ئۇرغانىدى، بۇقا كۆتىچە زوڭ
ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇ كەينىگە داجىپ، چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ،
دەرغەزەپ بىلەن يەنە بىر ھۇجۇمغا ئۆتۈۋىدى، ھەممەيلەننىڭ زۇۋا-
نى تۇتۇلۇپ، چىرايلىرى تامدەك تاتىرىپ كەتتى. ھېلىقى ئوغلان
بولسا يەنىلا قىلچە پىسەنت قىلماي، يوغان مۇشتۇمىنى بۇقىنىڭ
ماڭلىيىغا تۇرتكىنىچە ئۇنى مەيداننىڭ بىر بېشىدىن يەنە بىر بېشىغا
سۇرۇپ ئاپىرىپ، بىر مەيدان ئېلىشتى. لېكىن، بۇقا ئىككى
ئايىغى بىلەن يەرگە تىرەجەپ تۇرۇۋالغاچقا، ئۇنى يەرگە ئۇرالمى-
دى. ئوغلان شۇئان، «بۇ دۇنيانى تاپقانلار ئەقلى بىلەن تاپتى،
مەن نېمىدەپ يىقىلىدىغان تامغا تىرەك بولۇپ بېرىمەن؟» دەپ
ئويلىدى - دە، بۇقىنىڭ ماڭلىيىدىن مۇشتۇمىنى ئىتتىك تارتىۋې-
لىپ كەينىگە داجىۋىدى، بۇقا يەرگە دۈم چۈشۈپ، ئاغزى -
بۇرنىدىن ئوقتەك قان كەتتى. ئوغلان دەرھال پىچىقىنى قولىغا
ئېلىپ، قارا بۇقىنىڭ كاللىسىنى تېنىدىن جۇدا قىلدى.

سەينادا شۇنداق بىر ئالقىش ساداسى كۆتۈرۈلدىكى، مەيدان
زىلزىلىگە كەلدى. پۈتۈن ئوغۇز بەگلىرى كېلىپ بۇ ئوغۇلنىڭ
پېشانىسىگە سۆيۈشتى. «ئاپىرىن، ياشاپ كەت!» سادالىرى پە-
لەككە يەتتى. كۆپچىلىك بىر ئېغىزدىن:

— قورقۇت ئاتا كېلىپ بۇ ئوغۇلغا ئات قويسۇن. ئاندىن
ئاتىسىغا ئېلىپ بېرىپ ئوغۇلغا بەگلىك تىلەپ، تەخت ئېلىپ
بەرسۇن، — دېيىشتى.

قورقۇت ئاتىمۇ غايىبتىن پەيدا بولدى. ئۇ بۇ ئوغۇلنى ئاتىسى-

نىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپ، بولغان ئىشلارنى بىر - بىرلەپ بايان قىلغاندىن كېيىن:

— ھەي، دىرسەخان، دىرسەخان، ئوغلىڭىز يىگىتلەرنىڭ يە-گىتى بولۇپ چىقتى. بايىندىرخاننىڭ سەيناسىدا ياماندىن يامان بىر بۇقا بىلەن ئېلىشىپ ئۇنى يەڭدى. بۇنىڭدىن كېيىن ئىسمى بو-غاچ[1] بولسۇن. ئىسمىنى مەن بەردىم، ئۆمرىنى ئاللا بەرسۇن. لېكىن سىزمۇ زىممىڭىزدىكىنى قىلىڭ:

بەگلىك بېرىڭ، تەخت بېرىڭ بوغاچقا، ئۇ ئىقتىدارلىقتۇر،
تۇپراق بېرىڭ، ئېلىنى بىلسۇن، ئۇ يارامىلىقتۇر.
غاز بويۇن تۇلپار بېرىڭ، مىنەر بولسۇن، ئۇ ماھارەتلىكتۇر،
تۆگە بېرىڭ بوغاچقا، كۆلۈك بولسۇن، ئۇ ئەقىللىقتۇر.
تۇمەن مىڭ قوي بېرىڭ يېيەر بولسۇن، ئۇ دىيانەتلىكتۇر،
ئالتۇن ناۋالىق ئۆي بېرىڭ، ئوچىقىنى بىلسۇن، ئۇ پەزىلەت-لىكتۇر.
نەقىشلىك تون بېرىڭ، كىيەر بولسۇن، ئۇ سالاپەتلىكتۇر،
ئاتىغىنىڭىزنى بېرىڭ بوغاچقا، ۋارىسىڭىز ئىپتىخارلىقتۇر.

دەپ خەيرلىك دۇئا قىلدى.

دىرسەخانمۇ بار - يوقىنى ئايىمىدى، كۆڭلىدىن چىققانىنى بەردى. شۇنداق قىلىپ، دىرسەخاننىڭ ئوغلى ئىككى بىلىكىنىڭ كۈچى بىلەن بەگلىككە ئېرىشىپ بوغاچ خان بولدى.

بوغاچ خان خانلىقنى بىلدى، ئۆز يېنىغا قىرىق يىگىت تاللاپ، ئۆز ئىلكىدىكى ئىشلارنىڭ ئەھدىسىدىن چىقتى. ئۇ ئاتى-سىنىڭ ئالدىدىن توغرا ئۆتمىدى، لېكىن ئاتىسىنىڭ ئادەملىرىگە ئانچە يۈز بەرمىدى ۋە ئۇلارنى كۆزگە ئىلمىدى. بۇ ھال ئۇلارغا ئىنتايىن ئېغىر كەلدى. بىر كۈنى ئۇلار تىل بىرىكتۈرۈپ ئۇنىڭغا تۇزاق قۇردى.

---

① بوغاچ — بۇقىچاق مەنىسىدە.

— يۇرۇڭلار، ئۇنى ئاتىسىغا چىقىشتۇرايلى. ئەگەر ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتسە، ئاتىسىنىڭ ئالدىدا يەنە بىزنىڭ قەدىر - قىممىتىمىز زىيادە بولىدۇ، — دېيىشتى ئۇلار.

پىلاننى قۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئۇلار ئىككىگە بۆلۈنۈپ، بىر قىسمى دىرسەخاننىڭ يۈرىكىنى زېدە قىلماقچى، يەنە بىر قىسمى ئېچىلغان يارىغا تۇز سەپمەكچى بولدى.

بىر كۈنى، يىگىرمە ئادەم بىرلىكتە دىرسەخاننىڭ ئالدىغا كىردى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە سۆزمەنلەردىن بىرى ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي شۇنداق دېدى:

— ۋاي، خان ئاتا، جاھاندا نېمە ئىشلار بولۇۋاتقانلىقىدىن خەۋەرلىرى بارمۇ؟ ئوغماس ئوغۇللىرى نانكور چىقتى. قىرىق يىگىتنى كەينىگە سېلىپ، قارا تاغدىن كۆتۈرۈلگەن قارا بۇلۇتتەك ئوغۇز ئېلىگە ھۇجۇمغا ئۆتۈپتۇ. نە ئامانىنى بىلمەپتۇ، نە يامانىنى... نەدە گۈزەل قىز كۆرسە چاڭ ساپتۇ، ئاقساقاللىق ئاتىلارغا تىل ساپتۇ، ئاق چاچلىق ئانىلارنى ھاقارەتلەپتۇ. ھەممە يەر ئۇنىڭ دەستىدىن زار قاقشاپتۇ... ئەل قولىنى قوشتۇرۇپ تۇرمايدۇ - دە! ئېقىن سۇلاردىن ئۇچۇر يېتىپ، تۇتاش تاغلاردىن خەۋەر ئېشىپ، خانلار خانى بايىندىرخان بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپسا، خۇدا ساقلىسۇن، بېشىمىزغا نېمىلەر كېلەرىنى كىم بىلسۇن! بۇنى ياخشى ئويلاپ كۆرۈشلىرى لازىمدۇر...

دىرسەخان قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەي قېلىپ، ئاق - قارىسىنى سورۇشتۇرمەيلا:

— خەلقىمىز ئالەمنىڭ ئالدىدا يۈزىمىزنى يەر قىلغان بۇنداق ئوغۇلنى يەر يۇتسۇن، ئىلاھىم. دەرھال بېرىپ ئۇنى تۇتۇپ كېلىڭلار، ئۆلتۈرۈپ ئەدىپىنى بېرەي! — دېدى.

قىرىق نامەردنىڭ قالغان يىگىرمىسى دەرھال يېتىپ كېلىپ، ئېچىشقان يەرگە تۇز سەپتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە كاززاپلىرىدىن بىرى بوھتان چاپلاپ:

— ۋاي، خان ئاتا، باشلىرىدا نېمە ئوتلار كۆيۈۋاتقانلىقىنى

بىلىۋاتامىلا؟ ئوغۇلدىن تەلەيلىرى بولماپتۇ. ئۇ ئۆزلىرىدىن ئىنجا-
زەتسىز كۆكسى گۈزەل تاغلارغا شىكارغا چىقىپ ئوۋ ئوۋلاپ، قۇش
قۇشلاپتۇ، قىزىل شارابىنىڭ كۈچلۈكىدىن قېنىپ ئىچىپتۇ. ئاندىن
ئانىسى بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ، ئۆزلىرىنى قەستلەپ ئۆلتۈرمەك-
چى بوپتۇ. بۇنداق ئوغۇلنىڭ نېمە كېرىكى! شېرىن جانلىرىدىن
بەزمىگەن بولسىلا، ئۇ ئۆزلىرىگە قول سېلىشتىن ئىلگىرى ئۇنىڭ
ھېساب كىتابىنى ياپقايلا! — دېگەنىدى، دىرسەخاننىڭ بېشىغا گويا
ئالەم دۈم كۆمتۈرۈلگەندەك بولدى:

— بۇنداق ئوغۇلنىڭ ماڭا كېرىكى يوق! ئۇنى تۇتۇپ كېلىڭ-
لار، بىر قوشۇق قېنىنى ئىچەي! — دېدى ئۇ.

نامەردلەر تۆمۈرنى قىزىقىدا سوقتى:

— ۋاي، خان ئاتا، بۇ نېمە دېگەنلىرى؟ ئوغۇللىرى بىزنىڭ
سۆزىمىزنى ئاڭلامدۇ، بىزنىڭ سۆزىمىز بىلەن بۇ يەرگە كېلەمدۇ.
ئۆزلىرى ئۇنى شىكارغا ئېلىپ چىقىمەن دېسىلە، ئۇ ياق دېمەيدۇ.
ئۆلتۈرىمەن دېسىلە، ئوۋ ئوۋلاپ، قۇش قۇشلاپ يۈرگەچ، تۇيدۇر-
مايلا ئوقيا تۇتىدىلا، خالاس. ئاتىنىڭ قولىدىن چىققان قارا ئوقىغا
كىمنىڭ بىرنېمە دېيىش ھەققى بولسۇن؟ — دەپ ئەقىل كۆرسى-
تىشتى ئۇلار.

دىرسەخان تېگى-تەكتىنى سۈرۈشتۈرمەي، بۇ سۆزلەرگىمۇ
ئىشىنىپ كەتتى. بىر كۈنى سەھەردە ئوغلىنى يېنىغا ئېلىپ،
قىرىق نامەردنى كەينىگە سېلىپ شىكارغا چىقىپ ئوۋ ئوۋلىدى،
قۇش قۇشلىدى. قىرىق نامەرد يەنىلا نامەردلىكىنى قىلدى. ئاتى-
سىنىڭ ئالدىدىن توغرا ئۆتمەيدىغان بوغاچ خاننىڭ يېنىغا بېرىپ:

— ھەي، خان ئوغلى، نامى ئۇلۇغ ئاتاڭ ئىسمىڭ بىلەن
پەخىرلىنىدۇ. ئۇ: «بېرىپ ئېيتىڭلار ئوغلۇمغا، كېيىكلەرنى
سۈرۈپ كەلتۈرسۇن ئالدىمغا. تاماشا قىلىپ ئات مىنىشىنى، قىلىچ
چېپىشىنى، ئوق ئېتىشىنى، چىقىراي ئىچ پۇشۇقۇمنى» دەيدۇ.
يۈر، ئۆزۈڭنى بىر كۆرسىتىپ قوي! — دېدى.

بوغاچ خاننىڭ قولىدىن ئۇچقان قۇش، قاچقان كېيىك قۇتۇلا-

لىسۇنمۇ! ھايت - ھۇيت دېگۈچە بىر توپ كېيىكنى ئالدىغا سېلىپ ئاتىسى تەرەپكە ھەيدەپ كەلدى. قىرىق نامەرد دىرسەخاننىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ:

— خان ئاتا، كۆرۈپ تۇرۇپلا، ئوغۇللىرى ساي - سالادا كېيىكلەرنى ئالدىلىرىغا سۈرۈپ كېلىۋاتىدۇ. مەلۇمكى، نىيىتى بۇزۇق، دېگىنىمىزدەك بولىدىغان بولدى. ئوقنى كېيىككە ئاتقان بولۇپ ئۆزلىرىگە ئاتماقچى. . . — دېيىشىگە، غاپىل دىرسەخاننىڭ كۆزلىرىگە قان تولدى. كۆزىگە ئۆزىدىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمىدى. ئوغلى كېيىكنى قوغلاپ ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆياق - بۇياققا ئۆتۈپ تۇرغاندا، دىرسەخان قاتتىق كىرىچلىك يايىنى قولىغا ئېلىپ، ئۇزەڭگىگە دەسسەپ تۇرۇپ ئېتىۋىدى، ئوغلىنىڭ ئىككى تاغىقى ئارىسىغا تېگىپ، قىزىل قېنى شۇرقىراپ، ئوغۇل ئارغىمىقىنىڭ بويىنىنى قۇچاقلاپ يەرگە يىقىلدى.

دىرسەخان ھۆركىرەپ يىغلىغىنىچە ئوغلىنىڭ ئۇستىگە ئۆزىنى ئاتماقچى بولۇۋىدى، قىرىق نامەرد ئۇنىڭ ئېتىنىڭ تىزگىنىنى بۇراپ ئوردىسىغا ئېلىپ كەتتى.

ئۇ چاغلاردا بالا ئاتا - ئانىنىڭ ئىجازىتىسىز شىكارغا چىقىپ ئوۋ ئوۋلىمايتتى، قۇش قۇشلىمايتتى. بوغاچ خاننىڭ ئانىسى يەگىتلەرنىڭ يىگىتى بولغان ئوغلىنىڭ ئاتىسىنىڭ قول - قانىتى ئاستىدا شىكارغا چىققىنىنى كۆرۈپ، «بۇ ئوغلۇمنىڭ تۇنجى شىكارغا چىقىشى» دەپ ئاتتىن ئايغىر، تۆگىدىن بۇغرا، قويدىن قوچقار سويدۇرۇپ، چوڭ داستىخان سېلىپ ئوغۇز بەگلىرىگە توي بەرمەكچى بولدى. «كۆتكەنگە كۈن پاتماپتۇ» دېگەندەك، ئۇ ئوغلىنىڭ يولىغا قاراپ كۆزلىرى تېشىلىپ، تاقىتى تاق بولغانىدى، ئاخىر چىدىماي، قىرىق كېنىزىكنى كەينىگە سېلىپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا كەتتى.

بىر ئوق يېتىم يەرگە بارا - بارمايلا ئۇلار بىلەن ئۇچراشتى. ھەممەيلەننىڭ بېشى تۆۋەن چۈشكەنىدى. دىرسەخاننىڭ چىرايىغا قارىدى، ئوڭ - سولىغا كۆز يۈگۈرتتى. بوغاچ خاننى كۆرەلمىگەن

خانىشنىڭ كۆڭلىگە بىر قورقۇنچ چۈشۈپ يۈرىكى دۈپۈلدەپ كەت-
تى. قارا خۇمار كۆزلىرىگە قان - ياش تولۇپ، دىرسەخانغا مۇنداق
زارلاندى:

بېرى كەلسىلە، بېشىم بەختى، ئۆيۈم تەختى،
خان ئاتامنىڭ كۈيئوغلى، خانىش ئانامنىڭ ئارزۇ-
لۇقى،
كۆزۈم ئېچىپ كۆرگىنىم، كۆڭۈل بېرىپ سۆيگۈنۈم.
دەس تۇرۇپ ئورۇنلىرىدىن رۇسلاندىلا،
غاز بويۇن ئارغىماققا ئىرغىپ مىندىلە،
باغرى گۈزەل تاغلارغا شىكارغا چىقتىلا،
ئىككى كېتىپ بىر يېنىپلا، نە قىلىپ، نە ئەيلىدىلە؟
قېنى مېنىڭ جانجىگىرىم، قېنى مېنىڭ يالغۇز ئوغ-
لۇم؟
كور بولسۇن كۆرەر كۆزۈم، ياراشماس قاپى-
قىم تارتىۋاتىدۇ،
بوغۇلسۇن سۈت تومۇرۇم، سىرقىراپ ئاغرىۋاتىدۇ.
سېرىق يىلان چاققاندەك، ئاق تېنىم ئىششىۋاتىدۇ،
يالغۇز ئوغلۇم كۆرۈنمىگەچ، يۈرەك - باغرىم يېنىۋا-
تىدۇ.
قۇرۇق - قۇرۇق ئۆستەڭلەرگە سۇچى سالدىم،
قارا تونلۇق دەرۋىشلەرگە سەدىقە بەردىم.
ئاچنى كۆرسەم تويدۇردۇم، يالىڭاچنى كىيىندۈردۈم،
تىلەك بىلەن ئاران بىر ئوغۇل تاپقانىدىم.
ھەي، دىرسەخان، دىرسەخان،
بوغاچىمنىڭ خەۋىرىنى چاپسان بەرسىلە!
قارشى ياتقان قارا تاغدىن ئۆچۈردىلىمۇ؟
قاندەك ئاققان ئىتتىك سۇدىن ئېقىتتىلىمۇ؟
شىر بىلەن يولۋاسقا يېگۈزدىلىمۇ؟

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com